קופסא שחורה

מעבורת, טרמינל, חוף הים, חדר במלון, או מעבר גבול, כל אחת ואחת מהאינסטנציות הביורוקרטיות הללו נחשפת כאחיזת עיניים. דני יהב בראון על התערוכה "נופשון" של אוהד מרומי ועל היחסים בין ביקור לביקורת.

טור מאת דני יהב בראון נובמבר 19, 2015

המילים ביקורת וביקור נגזרות מאותו שורש. אולם ככול שרב הדמיון ביניהן, כך גם גדול השוני. אדם, לצורך העיניין, יכול לבקר בתערוכה - ביקור במובנו הפשוט ביותר, שהוא הוא סוג של מחווה; כזו שמותנת ברצון טוב של שני הצדדים: זה מזמין וזה נעתר. לעומת זאת, ביקורת שמופנת כלפי מושא הביקור, או ההיפך, ביקורת שמופנת כלפי המבקר, היא בניית מתח בין הצדדים; מתח שגם אם הוא לא תמיד מדובר, הרי שהוא מעמיד בסכנת פירוק את מחוות הרצון הטוב ההדדיות.

התערוכה "נופשון" של אוהד מרומי עוסקת, יותר מכל, במתח בין ביקור לביקורת. נופשון הרי אינו אלא הזמנה לביקור, הזמנה קצרת טווח (סיומת ה-ון שמתחברת לנופש מרמזת על קצרצרותו של מה שאינו ארוך בלאו הכי), ששולחת את האורח לדרכו במהירות כאשר תם זמנו וכאשר ואורח אחר מתדפק על הדלת. מבחינת מרומי, מדובר בדיסוננס בין ׳דיבור על׳ שמאפשר את הביקור (הממשי, הפשוט) לבין ביקורת עצמית אודות האתוס של "ביקור", של השתהות (נופשון), ואודות מערכת העיכול של אותו נופש.

DSC_0724.jpg

[1]אוהד מרומי, נופשון
מראה הצבה. 2015. צילום: יובל חי

החלל בקומת הכניסה, המכונה "קופסא שחורה", מרוקן למינימום הכרחי וניטרלי במהותו, ומאפשר לאורחים לקיים בו כל פעילות שעולה בדמיונם, כל עוד זו מתכתבת עם חמש תמונות מתוך מחזה אותו כתב האמן וחמישה פסלים אותם בנה. בחלל זה מתרחש אירוח מסוג אחד, שבו הביקור הפיזי נענה להזמנת האמן: מרומי מזמין מבקרים (קבוצות מחול, פרפורמרים, זמרים), לקיים בחלל פעולות שאין לו שליטה עליהן, ואשר מתרחשות בזמן קצוב ומוזמן מראש (למשל, חזרות); כלומר, המבקרים הללו מוזמנים ׳להיות׳ בחלל, במובן הכי בסיסי של המילה. אבל ״קופסא שחורה״, לפחות כפי שאני מבין את הביטוי, איננה רק כלי תיעוד, אלא גם מינוח שמגדיר זמן, שקוצב אותו בין היות וחידלון. ״הקופסא״ בקונטקסט של התערוכה של מרומי - עד כמה שהיא מאפשרת לנפוש בחלל - מציינת סוג של נוגות פטליסטית. היא הנופשון וקיצו. היא זמן שאול ותומו, שהיכולת לחזור אליו לעולם נובעת מתוך פרספקטיבה של קטסטרופה, של ריסוק, של איון; כלומר, בהכרח מתוך פרספקטיבה של ייצוג. פרוצדורה שכזו מאפשרת למרומי, ולא בפעם הראשונה, לבקר את הביקור אותו יזם, ולמשוך מתחתיו את השטיח שוב ושוב.

אוהד מרומי, נופשון. מראה הצבה. 2015. צילום: יובל חי **[2]**

[3]אוהד מרומי, נופשון
מראה הצבה. 2015. צילום: יובל חי

חמישה פסלים? סביבות פיסוליות? אילוסטרציות פורמליסטיות לטקסט? מודלים ארכיטקטוניים? ממש לא משנה. תבחרו אתם כיצד לקרוא למה שקורה בקומה השנייה. אני, לצורך העניין, אקרא להם פסלים; והם נהדרים, עוד בטרם יורדים לפשרם. הפיסול של מרומי מדויק להפליא. מדובר בניסוח שמסוגל על נקלה להתמסר להגיון של החללים המקושרים אליו - טרמינל, חדר במלון, מעבר גבול, מעבורת, או חוף ים, כפי שמרומי קורא להם. זהו ניסוח שחי את חייו הפיסוליים כסך כל מה שהוא, כלומר, כישות עצמאית חפה ממשמעות כפויה. מדובר בערכים של יופי, של פרופורציות, של מהויות של אור וצל, של התחנפות לצבע, של גילוי וכיסוי, של פיגורטיביות במינון של קיצור נמרץ (שוב סיומת ׳ון׳), ושל הפשטה ביד חופשית ולפי טעם; וגם מה ׳שחייבים׳ (אתם לא) - ׳אוונגרד רוסי׳, ׳קונסטרוקטיביזם׳ וכו׳; כך, לפי הטקסט המסביר בקומת הכניסה לתערוכה. הפסלים ואופן ההעמדה שלהם - על במות מרובעות שמאפשרות לצופה לנוע סביבם בהליכה - פשוט מרהיבים. יופי שכזה לא מובן מאליו בעיני בכלל.

לתערוכה מתלווה חוברת: מחזה בחמש מערכות, שכל אחת מהן מיתרגמת לדגם ארכיטקטוני שמציע תנועה לינארית, עם התחלה, אמצע וסוף, כמעין מודרניות ביורוקרטית ששולטת בתנועתם של הבריות; בריות מסוגים שונים ובמצבים שונים - כאלה שהתמזל מזלם ויש להם יכולת בחירה וכאלה שלא. זו מעין מערכת עיכול ביורוקרטית שנוגסת, טועמת, מביאה אל קירבה, מעכלת ומחרבנת באותו שוויון נפש את כווולם. יהיו אלה מעבורת, טרמינל, חוף הים, חדר במלון, או מעבר גבול, כל אחת ואחת מהאינסטנציות הביורוקרטיות הללו נחשפת כאחיזת עיניים, כהשהיה של הבנה של המערכת, בבחינת ׳מה שנראה אינו הוא׳. אלה כלים שמקרבים את הבריות אל הנופש הנכסף, האמיתי לעיתים, או אל זה האוטופי (freedom). כך למשל, גם אם באו הבריות, נאמר, בדלתותיה של מעבורת, דינם להיפלט בגדה האחרת, להיות מעין שאריות כשהן חסרות כל, או לחלופין - כשהן בעלות פריווילגיות (האפשרות לקטסטרופה, לטביעה, או להתרסקות מזמזמת לה ברקע כאפשרות לא ממומשת אך בהחלט באה בחשבון; אפשרות זו, אגב, איננה בררנית ובשל כך היא דמוקרטית להחריד).

אוהד מרומי, נופשון. מראה הצבה. 2015. צילום: יובל חי **[4]**

[5]אוהד מרומי, נופשון
מראה הצבה. 2015. צילום: יובל חי

הפסלים של מרומי רפלקסיביים. הצופה מביט בייצוג שמביט בייצוג. כך למשל בפסל של מטוס עץ גדול, גג המטוס נפתח והופך ליציעים שמאפשרים לנוסעים במטוס לשבת ולבחון את עצמם מנקודת מבט חיצונית. אם מטוס הוא כלי שבולע ופולט, אזי אותם ייצוגים של נוסעים מוצאים עצמם נחים על הגדר של מערכת העיכול של עצמם. האם יש בהנחת עבודה רפלקסיבית שכזו משום נחמה? האם מדובר בסימון של הבנה? האם אני כצופה בתערוכה וכנוסע מתמיד, באמת מצליח לבוא חשבון, להבין את הצטמצמותה של הסובייקטיביות שלי, המתרחשת בכל פעם שאני מטולטל על ידי מטוסים, מעבורות, מבעד ומחוץ לתחנות גבול שונות? אולי. אבל אותה הבנה אינה מביאה, נחמה. אם כבר היא מחריפה את תחושת התסכול והאובדן שגדלים ביחס הנדסי ישיר למוביליות הגדלה, על נגזרותיה הביורוקרטיות.

"נחיריים
אוזניים
פה
פיפי
חור תחת
עיניים
נקבוביות העור

להוציא החוצה!

נחיריים

אוזניים
פה
פיפי
חור תחת
כוס
עיניים
נקבוביות העור"

(אוהד מרומי, מתוך הפרק "חורבות" בחוברת המלווה את התערוכה)

אז עכשיו מדברים הרבה על פליטים; "בעיית הפליטים", כך טוענים רבים, "היא מהחמורות שידענו והיא תביא לשינויים דמוגרפיים". ואני חושב שהבעיה היא, קודם כל, פרטית, והיא בעייתם של אלו שנאלצים להמיר חיים שהכירו בחיים חדשים. אבל אם ממשיכים את המטפורה של מערכת העיכול והגוף, מי אמר שהפליטה קשה יותר מן הבליעה? ואולי אין הבדל בין השתיים ובעצם קיים שטח הפקר בשני הקצוות? והגוף שלנו, זה הפיזיולוגי וזה המטפורי, על שלל נקביו, מפעפע פנימה והחוצה ללא העדפה שיפוטית, כי כך הוא חייב? ולמה בכלל להיכנס להשוואות, אם ממשיכים עוד את המטפורה של מערכת העיכול, בין מזון לשאריות שלו?

אוהד מרומי, נופשון. מראה הצבה. 2015. צילום: יובל חי **[6]**

[7]אוהד מרומי, נופשון
מראה הצבה. 2015. צילום: יובל חי

-זה מה שמרתק לדעתי בעבודה של מרומי, בה החד-משמעיות של נפח (פיסולי ואידאולוגי) מושטחת לרב-משמעותיות חד מימדית. כן, ממש כך. זהו מקום בו הפוליטי איננו דיכוטומי; מקום שבו פליטות אינה נחלתם של חסרי פרוטה, - או אלה שזכויותיהם הבסיסיות נשללו, אלא של כל מי שיצא אי פעם לנופש; מקום שבו היש הוא תוצאה של אין של מישהו אחר; מקום שנוודות לא רק אפשרית בו אלא כמעט מתבקשת; מקום שבא חשבון עם אופני הייצוג של עצמו, עם השפה שמכוננת את מהותו, מקום שחושף את המנגנון ושברו. מרומי כותב על טיול חינוכי של ילדים שמשתבש לכדי ועדת חקירה וענישה קולקטיבית, על סכנות הפקחים במעברי הגבול שגדולות פי כמה מונים מאלה של המסע, על ארכיטקטורה של חדרי מלון שמתנגשת בפוריטניות משפחתית ויוצרת מהומה. על כל מה שהוא נחלת יום-יום. וישנו דיסוננס בין הטקסט, הבוטה לעיתים, שכתב מרומי לבין האיפוק והשוברות מסמאת העין של הפיסול שלו.

אוהד מרומי, נופשון. מראה הצבה. 2015. צילום: יובל חי **[8]**

[9]אוהד מרומי, נופשון
מראה הצבה. 2015. צילום: יובל חי

אבל למרות כל האמור, ואולי בגלל, נתלה מרומי באפשרות לא צינית כלל של אינטראקציה אנלוגית, של מגע, של לימוד. לשם כך ישנה הקופסא השחורה - חלל אירוח זמני שמאפשר לביקור ולביקורת חיים משותפים. זוהי נקודת מעבר נינוחה יחסית, נטולת היררכיות וניירת ביורוקרטית מקשה, שמאפשרת מתן אמון ביכולתו של נופשון להביא ולו לזמן קצרצר מתן של אמון.

תערוכתו של אוהד מרומי [10] במרכז לאמנות עכשווית בתל אביב מוצגת עד ה-12 בדצמבר, 2015

Source URL: http://tohumagazine.com/he/article/%D7%A7%D7%95%D7%A4%D7%A1%D7%90-%D7%A9%D7%97%D7%95%D7%A8%D7%94

Links
[1] https://tohumagazine.com/sites/default/files/DSC_0724.jpg
[2] http://tohumagazine.com/he/file/%D7%90%D7%95%D7%94%D7%93-%D7%9E%D7%A8%D7%95%D7%9E%D7%99-%D7%A0%D7%95%D7%A4%D7%A9%D7%95%D7%9F-%D7%9E%D7%A8%D7%90%D7%94-%D7%94%D7%A6%D7%91%D7%94-2015-%D7%A6%D7%99%D7%9C%D7%95%D7%9D-%D7%99%D7%95%D7%91%D7%9C-%D7%97%D7%99
[3] https://tohumagazine.com/sites/default/files/DSC_0427.jpg
[4] http://tohumagazine.com/he/file/%D7%90%D7%95%D7%94%D7%93-%D7%9E%D7%A8%D7%95%D7%9E%D7%99-%D7%A0%D7%95%D7%A4%D7%A9%D7%95%D7%9F-%D7%9E%D7%A8%D7%9

0%D7%94-%D7%94%D7%A6%D7%91%D7%94-2015-%D7%A6%D7%99%D7%9C%D7%95%D7%9D-%D7%99%D7%95%D7%91%D7%9C-%D7%97%D7%99-0
[5] https://tohumagazine.com/sites/default/files/DSC_0552.jpg
[6] http://tohumagazine.com/he/file/%D7%90%D7%95%D7%94%D7%93-%D7%9E%D7%A8%D7%95%D7%9E%D7%99-%D7%A0%D7%95%D7%A4%D7%A9%D7%95%D7%9F-%D7%9E%D7%A8%D7%90%D7%94-%D7%94%D7%A6%D7%91%D7%94-2015-%D7%A6%D7%99%D7%9C%D7%95%D7%9D-%D7%99%D7%95%D7%91%D7%9C-%D7%97%D7%99-1
[7] https://tohumagazine.com/sites/default/files/DSC_0616_0.jpg
[8] http://tohumagazine.com/he/file/%D7%90%D7%95%D7%94%D7%93-%D7%9E%D7%A8%D7%95%D7%9E%D7%99-%D7%A0%D7%95%D7%A4%D7%A9%D7%95%D7%9F-%D7%9E%D7%A8%D7%90%D7%94-%D7%94%D7%A6%D7%91%D7%94-2015-%D7%A6%D7%99%D7%9C%D7%95%D7%9D-%D7%99%D7%95%D7%91%D7%9C-%D7%97%D7%99-2
[9] https://tohumagazine.com/sites/default/files/DSC_0560_0.jpg
[10] http://cca.org.il/he/ohad-meromi-resort/